

EUHARISTIJA – ČIN BOŽJEGA NARODA (II)*

Dr Bonaventura DUDA

SINTETIČKI POGLED

„Zahvaljujući Saboru, iznova smo postali življe svjesni ove istine: kao što Crkva čini euharistiju, tako euharistija čini Crkvu.“

Papa Ivan Pavao II.

Što djelatnije sudjelovanje svih vjernika u euharistijskom činu nije samo psihološka i sociološka potreba suvremenog čovjeka; ono izvire iz same naravi Crkve kao Tijela Kristova i iz same naravi euharistije kao čina Krista i njegove Crkve.

To nas pozivlje da produbljujemo i misterij Crkve i misterij euharistije, svaki za se, a onda u njihovu suodnosu.

U isto vrijeme treba produbljavati i narav obojeg svećeništva, i općega i ministrijalnoga. Svako je od njih na svoj način pravo, uzajamno su različiti, ali i opet – suodnosni.¹

* Ovo se predavanje logički nadovezuje na članak pod istim naslovom *Euharistija – čin Božjega naroda (I)*, objelodanjen u prethodnoj *Bogoslovskoj smotri*. Ondje donosim kratak povijesni pregled vjere Crkve da i ona, Crkva – s Kristom – čini euharistiju. Ovdje iznosim sintetički pogled u čemu je taj čin Crkve u euharistiji. Kao i ondje, upućujem na temeljnu literaturu: CONGAR Y. M.-J., *Jalons pour une théologie du laïc, Paris 1953*, ch. IV, *Les laïcs et la fonction sacerdotale de l'Eglise*, str. 153–313; ISTI, *L'„Ecclesia“ ou communauté chrétienne – sujet integral de l'action liturgique*, u VATICAN II, *La liturgie après Vatican II*, Paris 1967, str. 241–282. – JUNGSMANN J. A., *Missarum sollemnia*, I–II, (upotrebljavam – passim – talijanski prijevod), Torino 1953. – Predavanje osobito naslanjam na *Rimski misal Pavla VI, Opća uredba* (hrvatsko izdanje, KS, Zagreb 1980², str. 11–42).

¹ U nas je o općem svećeništvu prije II. rata pisao: PATE R., *Posvećeni i laički nosioci Kristova svećeništva*, zbornik I. hrvatskog liturgijskog kongresa (Hvar 4–6. VII. 1936) *Croatia orans*, Zagreb 1937, str. 35–46. Daljnji članci: RADIĆ J., *Sudjelovanje zajednice vjernika u misnoj liturgiji* u zborniku *Zajednička žrtva*, Makarska 1963, str. 55–63 te OBLAK M., *O općim načelima obnove i promicanja svetog bogoslužja*, u zborniku *Liturgijska obnova zajednice*, Zagreb 1964, 36–51. U najnovije vrijeme: RAVBAR B., *Euharistija, žrtva Božjega naroda* u *Služba Božja* 20 (1980), br. 4, str. 329–348. Usp. također DUDA B., *Kristovo svećeništvo prema poslanici Hebrejima*, BS 33 (1973), br. 1.

U tom nam je putokaz vjere Crkve utemeljena već u Novom zavjetu, što se sve razgovjetnije izvija u učenju otaca, u spomenicima liturgije, u Crkvenom učiteljstvu sve do naših dana, a naročito u nauku II. vatikanskog koncila.

„Zahvaljujući upravo ovom Koncilu”, piše papa Ivan Pavao II. u poznatom apostolskom pismu *Coenae Dominicae*, „postali smo življe svjesni ove istine: kao što Crkva čini i euharistiju, tako euharistija čini i Crkvu.”²

UVODNE NAPOMENE

Moramo odmah u početku upozoriti što je za nas euharistija.

1. Euharistija je par excellence „mysterium fidei”, i kao takva ona je misterij u isto vrijeme sveobuhvatan, ali i – neobuhvatljiv. I odmah upozoravamo: naš se Tjedan usredotočuje samo na neke izabrane vidove. Ta riječ je o misteriju koji je „maior omni laude”!

2. U stilu klasične teologije koja želi nekako sročeno izraziti vjeru Crkve, euharistija je za nas: i sakrament-žrtva i sakrament-zajedništvo (pričest) i sakrament-prisutnost.³

3. Ipak, u prvom redu govorimo o euharistiji kao „Gospodnjoj večeri ili svetoj misi” koja je „sveti sastanak, odnosno zbor Božjega naroda koji se sastaje u jedno – a pod vodstvom svećenika koji zastupa Kristovu osobu (sacerdote praeside personam Christi gerente) – da proslavi Gospodnji spomen-čin ili euharistijsku žrtvu”.⁴

4. I da bismo intonirali daljnje razlaganje, neka nam kao pročelni učiteljski tekst stoji nauk II. vatikanskog koncila izražen u konstituciji o liturgiji *Sacro-sanctum Concilium*, br. 26: „Liturgijski čini nisu privatni čini, nego su *slavlje Crkve* koja je 'otajstvo jedinstva', to jest sveti puk pod biskupima okupljen i uređen. Stoga ti čini pripadaju cijelom tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose. Ali pojedine njegove udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža, službi i djelatnog sudjelovanja”.

5. U predavanju radi kratkoće izostavljamo čitav prvi dio⁵ u kojemu pružamo kratak povijesni pregled o tome kako se u Crkvi od najdrevnijih početaka izvija vjera: da „i Crkva čini euharistiju”, kako se sretno izrazio papa Ivan Pavao II.

---

2 PAPA IVAN PAVAO II, *Coenae Dominicae*, hrvatski prijevod *Večera Gospodnja*, izdanje KS, *Dokumenti* 58, Zagreb 1980, br. 4, str. 10. Tu sretnu formulaciju Papa očito preuzima iz DE LUBAC H., *Méditation sur l'Eglise*, Paris 1975, str. 103: „De l'Eglise à l'Eucharistie, on peut dire que la causalité est réciproque. Chacune a, pour ainsi dire, été confiée à l'autre par le Sauveur. C'est l'Eglise qui fait l'Eucharistie, mais c'est aussi l'Eucharistie qui fait l'Eglise.” Djelo je izašlo već 1953. De Lubacova je misao još jasnija no u tekstu izrečena u kazalu gdje IV. poglavlje *Le coeur de l'Eglise* ima dva podnaslova: 3. *L'Eglise fait l'Eucharistie*; 4. *L'Eucharistie fait l'Eglise*...

3 Tako je sažeo euharistijski misterij PAPA IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, br. 20, hrvatsko izdanje KS, *Dokumenti* 56, Zagreb 1980, str. 66.

4 *Opća uredba Rimskog misala Pavla VI*, br. 7.

5 Taj je dio objelodanjen u prethodnom broju *Bogoslovske smotre* 51 (1981), br. 1.

Odmah, dakle, prelazimo na drugi dio predavanja u kojemu želimo istaći n e k o l i k o probranih vidova toga „č i n a” Božjega naroda u euharistiji-misi.

EUHARISTIJA-MISA KAO „ČIN” BOŽJEGA NARODA

1. Prije svega valja istaknuti da je euharistija „mysterium fidei”. Ona je nadasve zbilja vjere; sva se događa u ozračju vjere. Vjera – ona „animosa fides” (Lauda Sion) – otkriva joj i proniče vrijednosti, sve pojedinačne i njihov – recimo tako – zbroj. U euharistiji se vjera i izražava, ali iz nje također i raste i živi.

No euharistija-misa nije samo „otajstvo vjere”, ona je također baš „otajstvo vjere”. Pod „otajstvom” ne mislimo prvenstveno da je ta zbilja nedostupna razumu, iako je euharistija i u tom smislu otajstvo; nego nadasve želimo reći da je euharistija-misa teandričko, bogočovječje *dogadanje* u kojemu Krist Isus – nevidljivo ali zbiljski – sebi pridružuje cijelu Crkvu, a napose na ovoj euharistiji-misi okupljenu zajednicu.⁶

S tim u vezi valja reći: euharistijska se vjera, kao uostalom i svaka autentična vjera, izaruje u ljubavi prema Bogu i bližnjemu (usp. Gal 5,6). No taj vid sada nemamo pred očima. Želimo reći nešto drugo, to jest – i euharistijska vjera izražava se, osim n u t a r n j i m stavovima, i v a n j s k i m izrazima. Stoga ćemo u daljnjem izlaganju upozoravati sad na n e k e nutarnje stavove i zrenje vjere, sad na njezine vanjske izraze.

2. Kad je riječ o posadašnjenju Kristova čina na večeri, treba da imamo pred očima s a v, c i j e l i K r i s t o v č i n „one noći kad bijaše predan”: okup učenika – razgovor na večeri (Ivanova oproštajna i oporučna besjeda) – dar kruha-Tijela i vina-Krvi kao djelotvorne proročke geste koja obuhvaća i sutrašnju križevnu žrtvu pa se po njoj Krist dariva učenicima–Crkvi u stanju vrhunskog, žrtvenog sebedarja Ocu i ljudima – pruža im se za hranu i intimno se s njima sjedinjuje – zapečaćuje novi i vječni Savez između Boga-Oca i ljudi-učenika u Crkvi okupljenih – u sebi njih noseći, proslavlja svoju Pashu-prijelaz k Ocu – na nov i znakovit, zbiljski ali tajanstven način (makar odlazi k Ocu) ostaje s njima do svršetka svijeta...

3. I k tome Kristov je čin na posljednjoj večeri nerazdvojiv od sudjelovanja njegovih učenika u tom činu. To Isus emfatički izražava u Luke (22,14–15): „Kada dođe čas, sjede Isus za stol, i apostoli s njim. I reče im: ‘Svom sam dušom čeznuo ovu pashu blagovati s vama prije svoje muke.’” Već sama sveta večera bila je djelo Krista i – s Kristom – njegovih učenika. S njima je zazelio večerati, s njima na večeri porazgovoriti, njima se na večeri darovati u znaku razlomljena kruha i razdijeljena vina, to jest Tijela za nas predanoga i Krvi za nas prolivene (čime je označio, i već sada prinio, svoju sutrašnju sebedarnu žrtvu križa); s njima je taj čas blagovao i žrtvu pričesnicu u znak novoga Saveza, njima je to zapovijedio „činiti njemu na spomen”, i to sav taj čin, pa da zajedno s njime sebe prikazuju za žrtvu Ocu i za dar ljudima... Oni su, dakle, na toj večeri bili uzva-

⁶ O tom shvaćanju riječi *otajstvo*: DUDA B., *Kratak pogled u Misterij Krista i povijest spašenja*, BS 50 (1980) 10–22, osobito 13–16.

nici, saveznici, pričesnici, pa i sužrtve s Kristom Isusom... I to se sve u Crkvi obnavlja i posadašnjuje, „dokle on ne dođe”...⁷

4. Stoga u svemu daljnjem razmatranju ne smijemo nikada smetnuti s uma da je u euharistiji Crkva – i ova konkretna, sada na euharistiju skupljena – sva usredotočena na Krista: učenica na Učitelja, vjernica na Vjerovanoga, spašenica na Spasitelja, iščekivateljica na Iščekivanoga, zaručnica na Zaručnika...⁸

Za revno sudjelovanje na euharistiji mogu se naći mnoge pobude. No motiv nad motivima, nama osobno i u svem oduševljavanju naših vjernika, treba da nam budu riječi Isusove: „To činite *meni* na spomen.” U svakom euharistijskom druženju prisutna je njegova želja: „Svom sam dušom čeznuo...” On to želi, njega to veseli, njemu se to sviđa. A što? Da mi koji u njega vjerujemo i ufamo se, da mi koji ga ljubimo – njemu za ljubav (pa onda i jedni drugima za ljubav) – volimo „biti zajedno”. Time mu već omogućujemo da i on – sada već – bude među nama i s nama, jer „gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima” (Mt 18,20).

Stoga je upravo jedan od prvih izraza euharistijske vjere baš to „biti zajedno” ili euharistijski sastanak i zborovanje Božjega naroda.

5. Crkva, dakle, okupljena na euharistiju jest *Crkva „in actu”*; ona tada intenzivno *biva Crkvom*.⁹ I sam taj okup Božjega naroda već je jedan od vidika posljednje večere. Isusov „To činite...” znači i ovo: „Okupljajte se” zbog mene i oko mene...¹⁰

---

7 Za br. 2 i 3 trebalo bi navesti silnu literaturu o euharistiji. Dosta budi spomenuti još uvijek klasično djelo: DE LA TAILLE M., *Mysterium fidei*, Paris 1924². Neki su od tih vidova Kristova čina na večeri i sudjelovanja apostola i poslije Crkve u tom Kristovu činu lijepo istaknuti: J. GELINEAU, *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, izdanje KS, Zagreb 1973, o euharistiji-misi str. 372–443, a o ovom našem dijelu str. 377–387; ŠEPER kard. F., *Današnji čovjek i euharistija*, u *Svesci*, br. 1 (1967), str. 22–26; DE BACIOCCHI J., *Euharistija u suvremenom katolicizmu*, u *Svesci*, br. 17–18 (1970), str. 51–57.

8 U tom smislu, u neku ruku, T. Šagi-Bunić definira euharistiju kao „sastanak naroda Božjega s Kristom uskrsnulim i živim” koji „stvaralačkom u miline punom silom Duha Svetoga, koga nam on šalje od Oca, uvodi i čini dionicima svoga pashalnog misterija, to jest svojega trpljenja, smrti i uskrsnuća, po kome je on prešao s ovog svijeta k Ocu, te tako čini da po njemu u Duhu Svetome imamo i mi pristup k Ocu...”: ŠAGI-BUNIĆ T., *Na sastanak s Kristom*, u *Ali drugog puta nema*, Zagreb 1970, str. 43.

9 Misao da je euharistija – konkretna Crkvena zajednica okupljena na euharistiju – naročito očitovanje Crkve kao takve snažno je nazočna u učenju Koncila. Dosta budi spomenuti uistinu temeljna mjesta konstitucije o liturgiji *Sacrosanctum Concilium*. Tako već u br. 2 čitamo: „Liturgija, kojom se osobito u božanskoj žrtvi euharistije vrši djelo našeg otkupljenja, u najvećoj mjeri pridonosi da vjernici životom izraze i drugima očituju otajstvo Kristovo i istinsku narav prave Crkve.” U br. 41 se naglašuje vrijednost biskupijske zajednice okupljene s biskupom na euharistiju: „Neka budu (svi) uvjereni da se Crkva poglavito očituje u punom i djelatnom sudjelovanju svega svetog naroda Božjega u istim liturgijskim slavljinama, a osobito u istoj euharistiji...” U br. 42 riječ je o svakoj liturgijskoj zajednici vjernika, općenito povezanoj sa svetom hijerarhijom; sve one „predstavljaju vidljivu Crkvu, rasprostranjenu po cijelom svijetu.”

10 Idući na euharistijski sastanak već smo na putu u Emaus. Skupljajući se međusobno, Krista radi, već omogućujemo Kristu da dođe među nas. Tako već sam naš okup poprima ožračje Kristove sakramentalne, euharistijske nazočnosti. Ona se doduše usredotočuje u njegovoj nazočnosti pod prilikama kruha i vina, ali iz te nazočnosti zrače i u nju se slije-

Vrlo su rječiti najstariji novozavjetni euharistijski tekstovi u Djelima i Prvoj Korinćanima. Lomljenje kruha zbiva se u mjesnom i srdačnom okupu. Kršćani se skupljaju na Gospodnju večeru. Nosivi su glagoli *sunerhomai* = doći na okup,¹ *sunagethai* = skupiti se.² Stoga se euharistijski sastanak Crkve ubrzo prozvao *synaxis-skup, okup, zborovanje-sastanak*. Nama se danas čini neumjesnim, zbog eventualnih otrcanosti riječi, da oživljujemo te drevne izvorne kršćanske izraze, ali – oni su tu, Sveto pismo nam ih nudi da već po tom vidimo što bi trebala biti naša „misa“.³

6. I odmah bih rekao da već u tom okupljanju Božjega naroda dolazi do izražaja svećenik – a nadasve biskup, biskup po sebi i po svojem prezbiteriju – kao okupljač Božjega naroda. Sva njegova pastirska djelatnost, kao što ćemo poslije reći, izvire iz mise, ali se i slijeva u misu. Izvrstan je u tome nauk Koncila: „Nijedna se kršćanska zajednica ne može izgrađivati ako nema svoj korijen i stožer u slavljenju presvete euharistije. Od nje, dakle, treba započeti svaki odgoj duha zajedništva“ (PO 6 = SC 10).

U cjelokupnoj animaciji svoje biskupije, odn. župe, ili npr. redovničke zajednice, to jest u cjelokupnoj pastirskoj i dušobrižničkoj djelatnosti, usmjerenoj k euharistiji, biskup, odn. svećenik već „zastupa Kristovu osobu“ („personam Christi gerens“). Jer, u konačnici, u ishodu zapravo i uvijek Krist je sam i otku-

---

vaju svi drugi vidovi njegove iste iako raznolike nazočnosti. To je došlo do izražaja u prelijepom koncilskom tekstu, uistinu dostojnog Koncila, u SC 7. Tekst je već nagoviješten i pripravljen u enciklici Pija XII. *Mediator Dei*, gdje već u I. dijelu *Liturgija je javno štovanje Boga* pod šestim podnaslovom čitamo: „Zato je u svakom liturgijskom činu zajedno s Crkvom prisutan i njezin božanski Utemeljitelj...“: Dz-Sch 3840 (hrvatski tekst je najprije objelodanjen u *Vjesniku dakovačke biskupije*; navodim ga prema *Svećenici jučer, danas, sutra*, izdalo ciklostilom Bogoslovsko sjemenište, Zagreb, Kaptol 29, Dokument 4 (s novom paginacijom), str. 5.

11 S tim u vezi vrlo je značajno da se u najtipičnijem euharistijskom tekstu sv. Pavla, tj. 1 Kor 11,17–32 pet puta ponavlja taj glagol koji u klasičnom grčkom znači „susresti se, doći na okup s istim ciljem i na zajednički posao, združiti se u jednu obitelj, u prijateljsku zajednicu“ (usp. SPICQ C., *L'authentique participation au Repas du Seigneur*, u *Assemblées du Seigneur*, stari niz 54, str. 28). Glagol dva puta dolazi apsolutno (r. 17 i 34), a dva puta pojačano (sastati se „u crkvi“ = r. 18 i sastati se „epi to auto“ („na isto mjesto“ ili „zajedno“ pa tako znači i lokalnu i afektivnu skupljenost). Da ga pak treba shvatiti euharistijski, očito je iz posljednja dva mjesta: po r. 20 Korinćani se skupljaju „blagovati Gospodnju večeru“, a po r. 33 jednostavno „na blagovanje“. O eklezijalnom značenju izraza *epi to auto* (u vezi s Dj 1,15; 2,1. 44. 47; 4,26) v. Il Messaggio della salvezza, zborno djelo, V, Torino 1969, str. 146.

12 Iste vrste je i taj glagol kao i *sunerhesthai*, a u Novom zavjetu dolazi i u eklezijalnim tekstovima, kao npr. baš u Mt 18,20: „Gdje su dvojica ili trojica sakupljena (*sunēgmenoi*) u moje ime, tu sam i ja među njima.“ U eklezijalnom smislu taj glagol svakako dolazi i u 1 Kor 5,4. No za nas je važno da tako eklezijalno ozvučen dolazi i u jednom važnom euharistijskom tekstu, tj. Dj 20,7 i 8. Pisac Djela izvješćuje da su se kršćani u Troadi s Pavlom nedjeljom sastali na euharistiju: „U prvi dan tjedna, kad se sabrasmo lomiti kruh – *sunēgmēnon hēmōn klasai arton* ...“ – I u prvom sažetku Djela 2,42–47 imamo podjedno eklezijalni i euharistijski tekst. Prva zajednica se skuplja i mjesno i afektivno „u zajedništvo, to jest na lomljenje kruha i molitve“ (kako neki shvaćaju r. 42); svaki su dan „jednodušno i postojano hrlili u hram, (a) u kućama bi lomili kruh...“

13 Taj vid euharistijskog zborovanja osobito ističe: GELINEAU J., *n.dj.*, v. napose Prvi dio: *Okupljanje i zborovanje Božjeg naroda*, str. 31–134.

pitelj i okupitelj svojega naroda, dakako pastirskom službom pape, biskupa i svećenika.^{1 4}

7. Koliko je za Crkvu, pa stoga za svakoga koji se osjeća Crkvom, važan taj okup i sastanak, i koliko je važna ta stalna – rekao bih – okupljačka kateheza, divno pokazuje drevan tekst, koji je našao mjesta i u koncilskom učenju, a kojim drevna Didaskalija potiču biskupa i svećenika: „Naređuj i potiči narod... neka se uvijek skupljaju i neka ne smanjuju Crkvu što izostaju, da time što izostaju ne bi smanjili Crkvu i Kristovo Tijelo lišili uda ... Vi ste udovi Kristovi: ne odvajajte se, dakle, od Crkve time što izostajete od sastanka. Krist je vaša glava i prema svom obećanju stanuje među vama i s vama je u zajednici; nemojte biti nemarni prema sebi (!), nemojte otuđivati Spasitelja od njegovih udova i nemojte razdirati i rasi-pati njegovo tijelo.”^{1 5}

8. Crkva treba da postane drag, udoban i ugodan okoliš bratskoga i prijateljskoga druženja. A u svim uvodnim činima svetih obreda, kako i predviđaju nove liturgijske knjige, treba da dođe do izražaja ova dočekljivost i domaći ugodaj sastanaka Božjega naroda. Tu se hoće, istina, razbora i diskretnosti, ali i otvorena duha i srca.^{1 6}

9. 1. Crkva koja se skuplja na euharistiju, Crkva je *moliteljica*. Sva je misa protkana molitvom, i to molitvom raznolikom, mnogostrukom. Stoga je u euharistiji molitva jedan od temeljnih „čina” okupljene zajednice. Euharistija je zapravo sva mnogostruki molitveni čin. Na to je htio svratiti pažnju sv. Pio X. poznatim svojim načelom da se u misi ne moli što drugo doli – sama misa.

Trebalo bi da to sebi najprije sam svećenik stalno posvješćuje, pa da doživlje u svijest i svim misarima sve molitvene „obrasce”, sve molitvene oblike u misi, tako da nam svima misa bude zapravo trajan i neprekinut molitveni čin. Doista, u njoj nalazimo cijeli orkestar molitvenih izraza: klanjanje (*Slava, Svet*), zahvalu, prošnju, pokajničku molitvu (*Isповijedam se*). Tu su poklici (uz Evanđelje, nakon podizanja), zazivi (*Gospodine, smiluj se*), izrazi poniznosti (*Gospodine, nisam dostojan*). Tu je velika zagovorna molitva vjernika nakon Evanđelja, odn. homilije, pa svečana vjeroispovijest (*Vjervovanje*)...

---

14 Drevno je učenje Crkve da je misa čin hijerarhijski strukturiranoga Božjega naroda (usp. SC 26) i da po prirodi stvari onaj isti predvodi euharistiju koji i predstoji Crkvi. Već je Ignacije Antiohijski smatrao da „euharistija ima i hijerarhijski karakter” (ŠAGI-BUNIĆ J., *Povijest kršćanske literature*, I, izdanje KS, Zagreb 1976, str. 105) te je „biskup za Ignacija prije svega središte bogoslužja, predsjedatelj euharistije” (*Ondje*, str. 109) tako da je svaka euharistijska *beba*, to jest vjerodostojna (*Ondje*, 108) ili na naročit način legitimna kad joj predsjedja biskup ili njegov opunomoćenik. – Na tu se tradiciju, postlje u Crkvi još jasniju, naslanja i tekst iz Relacije Središnje teološke komisije II. vatikanskog sabora u vezi s *Lumen gentium*, br. 28: „U prvotnoj Crkvi, prezbiteri su predsjedali euharistiji jer su predsjedali kršćanskoj zajednici.” Predsjedavanje, dakle, euharistiji samo je liturgijska dimenzija pastoralne zadaće: LIÈGE P.-A., *L'Eucharistie dans l'Eglise*, u *La Maison-Dieu* 137, str. 36. – O tom više: SCHULZ H. J., *Okumenische Glaubenseinheit aus eucharistischer Überlieferung*, Paderborn 1976, 87–122.

15 Tekst se nalazi u *Presbyterorum ordinis*, u dokumentaciji uz br. 6e, u bilj. 54.

16 O tom J. GELINEAU, *n. dj.*, u navedenom odlomku u bilj. 7.

9. 2. I stalne i nepromjenjive misne molitve treba da u nama odgajaju duh eklezijalnosti: da u misi – i kada svećenik sam govori – sva Crkva moli, sva Crkva pjeva. Pio XII. u *Mediator Dei* piše: „Molitve euharistijske žrtve... jasno naznačuju i pokazuju da svećenici zajedno s narodom prikazuju žrtvu. Poslije prikazanja kruha i vina sveti se službenik obraća puku i jasno govori: 'Molite braćo, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu...'” Nadalje, „molitve, kojima se prikazuje Bogu božanstvena žrtva ponajvećma su izražene u množini, i u njima se više puta kaže da i puk ima dijela u ovoj uzvišenoj žrtvi, jer je i on prinosi.”¹⁷

10. Sasvim bi posebno trebalo posvećivati da je najsvećanija molitva Crkve – i najljepša i najvrednija iza Očenaša – velika euharistijska molitva ili kanon.¹⁸ Moli je doduše sam svećenik, ali nipošto samo za se, jer to je molitva sve Crkve, napose cijele skupljene zajednice. I baš u srcu te molitve, kao njezin sastavni dio – istine i izrični, ali i molitveni – stoje svete i posvetne Isusove riječi kojima se događa vrhunski pretvorbeni i žrtveni događaj.

Drevna kateheza umjela je staviti u prvi plan tu molitvu. Ona baš stoga i započinje, i u zapadnoj i u istočnim liturgijama, uzajamno poticajnim dijalogom svećenika i naroda. Poznat je komentar toga dijaloga od sv. Ivana Zlatoustog: „U odvijanju svetih otajstava svećenik upravlja želju puku i puk svećeniku. Jer onaj 'I s duhom tvojim' ima to značenje. Tako je i euharistijska molitva zajednička, jer svećenik ne uzdaje hvale sam nego narod s njim. On naime otpočinje istom pošto je primio suglasnost vjernika onim 'Dostojno je i pravedno' ... A to vam velim stoga da ... bismo razumjeli da smo svi jedno tijelo.”¹⁹

Tu veliku euharistijsku molitvu sav nazočni narod, kako veli Augustin, „supotpisuje” i – po Jeronimu – zaključuje gromoglasnim Amenom što ga susrećemo već u sv. Justina.²⁰

11. Potrebno je reći nešto i o duši tih molitava. Crkva se svojim molitvama i vlastitim sebedarjem sjedinjuje sa svojom Glavom, Isusom Kristom, a po njemu – u Duhu Svetom – sa nebeskim Ocem. Tako Euharistija uspostavlja i produbljuje naše suodnose sa božanskom Trojicom. U njoj nas uistinu Krist svojom „stvaralačkom i miline punom silom Duha Svetoga, koga nam šalje od Oca, uvo-

17 Tekst navodim prema zborniku *Svećenici jučer, danas, sutra*, izdalo Bogostovsko sjemenište, Kaptol 29, Zagreb 1978, ciklostilom, Dokument 4, str. 20 (u novoj paginaciji).

18 ŠAGI-BUNIĆ T. J., *Crkva moliteljica u euharistijskoj molitvi*, BS 43 (1973), br. 1, str. 85–99.

19 In 2 Cor, hom. 18: PG 61, 527. Tekst preuzimam iz: CONGAR Y. M.-J., *L'Ecclesia ... sujet integral*, str. 277–278.

20 O tom Amenu piše MARTIMORT A. G., *Introduction à la liturgie*, Ed. Desclée et C., 1965³, str. 425: „Ako je Amen najvažnija aklamacija i odgovor biblijskog porijekla, onda je Amen na kraju kanona najvažniji u cijeloj liturgiji.” Koje mu je mjesto u sv. Justina: BENVIN A., *Molitva vjernih Ecclesiae peregrinantis*, BS 43 (1973), br. 1, str. 103). Poznati su Augustinovi tekstovi: „Vaš Amen vaš je potpis, vaš pristanak, vaš podržaj” (PL 39, 1721): CONGAR, *Jalons*, str. 289, bilj. 342. Jeronimov tekst navodim po: JUNG-MANN, *Missarum sollemnia*, I, str. 199, bilj. 15: „... ad similitudinem coelestis tonitruu Amen reboat” (PL 26, 355).

di i čini dionicima svoga pashalnog misterija ... te tako čini da po njemu u Duhu Svetomu imamo i mi pristup k Ocu.”²¹

12. No, molitveni „čin” u misi nije samo ono što se govori nego i ono što se sluša, osobito – kako ćemo domala vidjeti – Božja riječ koju sam Bog po Kristu upravlja skupljenoj zajednici. Molitvom su i svi misni čini: stajanje, klečanje, klanjanje, pa i sama šutnja ... Molitva, vjeroispovjedna i proslavna molitva Bogu jest sam vjernički okup, samo to – koliko je cijelim crkvenim životom poduprto – „biti zajedno”, zbog Boga i radi Boga i u Bogu.

Sve je to neiscrpna tema, a mi je samo spominjemo.

Tako se euharistijom-misom – dakako cjelovito vrednovanom i dogođenom – uvijek iznova ostvaruje: „Po Kristu s Kristom i u Kristu j e s t tebi, Bože Oče svemogućí, u jedinstvu Duha Svetoga svaka čast i slava.”²²

13. 1. Crkva se nadalje skuplja na euharistiju kao *učenica Božje riječi*. Misa je uvijek privilegirano mjesto naviještanja Božje riječi. No, taj susret vjerničke zajednice s riječju Božjom nije samo izvanjski događaj. To je misterij, to je teandrično – bogočovječje događanje. Dok riječ Pisma, riječ Evanđelja izvana odjekuje, Krist nam sam tu svoju riječ poručuje i saopćuje svojoj Crkvi i svakome svome vjerniku.²³ U taj se čas događa i poslanje Duha koji Isusove vjerne uvodi u svu istinu i u svu – Božju intimu. Riječ nam se Božja priopćuje kao oblik pričesti s Bogom i među sobom. Zapravo, sam nam se Bog komunicira u svojoj Riječi: mi – da, to je eklezijalni mi: označuje svakog pojedinca i cijelu zajednicu – Božjom Riječju obdareni, postajemo Božji sumišljenici, ljudi njegova povjerenja, upućenici u njegove nakane da u danom času budemo njegovi suradnici.

O tom misteriju Božje Riječi čitamo na više mjesta saborske konstitucije *Dei Verbum*.

---

21 Usp. ŠAGI-BUNIĆ T. J., *Na sastanak s Kristom*, u *Ali drugog puta nema*, Zagreb 1970, str. 43. Taj suodnos koji se u euharistiji uspostavlja između Crkve i presvete Trojice vrlo je lijepo istakao IVAN PAVAO II, *Coenae Dominicae*, hrvatski prijevod u izdanju KS, *Dokumenti 58*, Zagreb 1980, br. 3, str. 8–9. Usp. DUDA B., *De praesentia Domini in communitate cultus*, u zborniku *Acta Congressus de Theologia Concilii Vaticani II*, Roma 1967, str. 283–294.

22 Vrijedi spomenuti kako je u najstarijem Hipolitovu kanonu Crkva ušla u tu najsvečaniju doksologiju koja ondje glasi: „Ut te laudemus et glorificemus per Puerum tuum Jesum Christum, per quem tibi gloria et honor, patri et Filio cum Sancto Spiritu, in *sancta Ecclesia tua*...” (v. KNIEWALD D., *Liturgika*, Zagreb 1937, str. 208). Crkva je, dakle, „prostor” proslave presvete Trojice, ona je po naravi proslaviteljica Trojstva.

23 Najzričitiji koncilski stavak čitamo u SC 7: „Prisutan je u svojoj riječi, jer on govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo.” A u SC 33: „Doista, u liturgiji Bog govori svojemu puku, a Krist sveudilj navješćuje evanđelje.” Usp. DUDA B., *Biblija i liturgija*, u zborniku *Zajednička žrtva*, Makarska 1963, str. 82–101, osobito str. 91–96. Izvrsno o tom piše: MARTIMORT A. G., „*Praesens adest in verbo suo*...”, u *Acta Congressus internationalis de Theologia Concilii Vaticani II*, Roma 1968, 300–315; RAHNER K., *Prisutnost Kristova u liturgijskoj zajednici*, u *Svesci*, br. 14 (1969), str. 7–10, osobito str. 9a. – Koje mjesto u tom ima propovijed, kao sredstvo evangelizacije i katehizacije, v. IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*, br. 48, hrvatski prijevod u časopisu *Kateheza 2* (1980, br. 1, 36). Slično piše papa Pavao VI. u enciklici *Evangelii nuntiandi*, hrv. izdanje KS, *Dokumenti 50*, Zagreb 1976, str. 14 pri dnu.

13. 2. Stoga je u novom Redu mise baš taj dio uspostavljen u svom drevnom dostojanstvu kao „služba riječi”: uza „stol Tijela Kristova” pozvani smo i k „stolu Božje Riječi”. I tu napose, u svetoj misi, „Otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i kćerima i s njima razgovara”, te njegova riječ postaje „uporište i životna snaga Crkvi... čisto i nepresušno vrelo duhovnoga života” (DV 21). A drugi jedan stavak *Dei Verbum* dosiže ljepotu i ushit mističnoga teksta: „Tako Bog, koji je jednoć progovorio, bez prekida razgovara sa zaručnicom svoga ljubljenog Sina, i Duh Sveti, po kojem se živa riječ evanđelja razliježe u Crkvi i po njoj u svijetu, uvodi vjerne u svu istinu te čini da u njima obilno stanuje riječ Kristova (usp. Kol 3, 16)” (DV 8c).

14. Daljnji vid „čina” Božjega naroda u misi svakako je *Vjerovanje*²⁴ i susljedna *vjernička molitva*, molitva zagovorna za sav svijet.²⁵

Često se odveć mehanički prijede od Evanđelja, odn. homilije na Vjerovanje ili molitvu vjernika. I kad bi se zgodno ispitala vjernička psihologija, vjerujem da bi se ustanovilo kako ljudi Vjerovanje jedva doživljavaju kao specifičnu molitvu, baš vjeroispovjednu, s vrlo osobnim naglascima: „Ja vjerujem – u tebe, Bože, vjerujem – i u tebe, Isuse Kriste – i u tebe, Duše Sveti – i u tebe, sveta Crkvo... Vjerujem i – obvezujem se ... Vjerujem i – založit ću se.”²⁶

15. 1. „Čin” vjernika u misi od davnine dolazi do izražaja u *prinosu darova*.²⁷ Na to upozorava Pio XII. u *Mediator Dei*: „Vjernici... kadšto, a u starini je to bilo češće, donošaju službenicima oltara kruh i vino da se pretvore u Tijelo i Krv Kristovu; i napokon, daju milostinju da svećenik za njih namijeni božansku žrtvu.”²⁸

Kamo smjera taj prinos darova najbolje očituju popratne molitve novog Rimskog misala Pavla VI: kruh i vino se prinose kao „plod zemlje i rada ruku čovječijih”, „plod trsa i rada ruku čovječijih”. Domašaj toga prinosa još ćemo bolje razumjeti u svjetlu jednog vrlo značajnog koncilskog stavka koji je mnogima dosad

24 Vjerovanje je, istina, samo „dio” mise, ali – sva je misa zapravo Vjerovanje: „Ne može se slaviti euharistija a da se ne stavimo u srce apostolske kerigme, a da se ne usredotočimo na apostolsku vjeru (i neovisno o recitaciji Vjerovanja): sva je euharistija vjeroispovijest koja osjeća potrebu da se eksplicitira...”: LIEGE P. A., *L'Eucharistie dans l'Eglise*, u *La Maison-Dieu* 1937, str. 30–31.

25 Ponovno upućujem na članak: BENVIN A., *Molitva vjernih Ecclesiae peregrinantis*, BS 43 (1973), br. 1, str. 100–112.

26 O tom značenju Vjerovanja: DUDA B., *Vjerovanje apostolsko*, u *Snagom Duha*, izdanje KS, Zagreb 1977, str. 186–187.

27 „Teologija o našim darovima kruha i vina koje prinosimo kao simbol prinošenja nas samih (Crkve), naših stvari i svega nižeg svijeta, za koje molimo da ih Bog primi tako da postanu Tijelo i Krv njegova Sina Isusa Krista, jest osobita karakteristika Rimskog kanona. Sam je pojam žrtve u Kanonu gledan u tom vidu. 'Ne može se nijekati da je ta teologija u sebi valjana, dapače grandiozna, pa makar se danas slabo shvaća' – kaže Vagaggini”: ŠAGI-BUNIĆ J. T., *Prema službenom hrvatskom prijevodu Rimskog kanona*, u *Svesci* 6 (1967), nutarnja numeracija, str. 8b. – U apostolskom pismu *Coenae Domnicae*, br. 9, čitamo: „A svi koji sudjeluju u euharistiji... (sa svećenikom) prinose svoje duhovne žrtve koje označuju kruh i vino otkako su iskazani na oltaru.”

28 Tekst navodimo prema zborniku *Svećenici jučer, danas, sutra* – Dok. 4 (s novom numeracijom) str. 21. Više o tom: CONGAR, *Jalons*, 290–294.

izmakao. Nalazi se u kontekstu vrednovanja svega ljudskog rada u svjetlu pashalnog misterija Kristova. U *Gaudium et spes*, br. 38b, čitamo da se u euharistiji „plodovi prirode – doslovno: *naturae elementa* – što ih je čovjek (radom) uzgoji pretvaraju – doslovno: *convertuntur* – u Kristovo slavno Tijelo i Krv.”

15. 2. Velik broj drevnih darovnih molitava („*secretata*”) izražava vjeru da u ovim darovima – s Kristom i po Kristu – prinosimo nebeskom Ocu sami sebe „za vječni dar”.²⁹ Novi misal još više obiluje takvim molitvama. Štoviše, ta je vjera ušla i u nove euharistijske molitve (kanone). Tako u Trećoj euharistijskoj molitvi molimo nakon podizanja: „Učinio nas Duh Sveti vječnim darom za tebe”, a u Četvrtoj „da Duhom Svetim sabrani u jedno tijelo, u Kristu postanemo živa žrtva.”

Obnovne smjernice novog Rimskog misala i tu svjetuju prinove u misnom pastoralu kojima daje novu težinu i apostolsko pismo *Coenae Dominicae*.³⁰

16. 1. Tu je mjesto da upozorimo na *kozmičko značenje euharistije* i na neku naročitu posvetu svega stvorenoga, materije i tijela, što iz nje proistječe. Po navedenom stavku iz *Gaudium et spes*, br. 38b, u kruhu i vinu označuju se „elementi prirode” koji se „pretvaraju” u Kristovo slavno Tijelo i Krv. Možemo preteći izlaganje o pretvorbenom činu i događaju. Misno podizanje označuje uzdizanje svega stvorenoga. Već se sada – bar u ovim znakovima – materija oslobađa prokletstva, robovanja prokletom čovjeku, svoje „propadljivosti i ispraznosti” te već sada „sudjeluje u slavnoj slobodi djece Božje” (usp. Rim 8, 19–23).³¹

16. 2. Već je tisućljetni misal, osobito Rimski kanon obilovao takvim podsjećajima kad god je spominjao euharistijske darove kruha i vina. Naročito je u tom smislu značajna predaja u vezi sa završnicom Rimskog kanona: „... po kojemu (Kristu) sva ova dobra vazda stvaraš, blagoslivlješ, posvećuješ, oživljavaš i nama daješ...” Po starim misalima, i po starom zagrebačkom obredu, tu su se blagoslivljale nove plodine.³²

16. 3. Iz euharistije se rađa novi, Božji svijet. I to već sada nastaje. Mi ćemo se u zaglavku na to vratiti. Zasada želimo upozoriti na vrlo značajan stavak apostolskog pisma *Coenae Dominicae*, br. 7: „Doista, što god je ljudsko, u ovom Sakramentu kruha i vina, jela i pića na jedinstven se način preobrazuje i uzdiže. Stoga euharistijsko štovanje nije samo štovanje one nedostupne transcendencije

---

29 SC 12; usp. CONGAR, *Jalons*, 282.

30 Prinos kruha i vina se „gotovo u svim liturgijama svečano slavi te ima svoju snagu i značenje. Taj kruh i vino u neku ruku postaje znakom svih stvarnosti što ih sama euharistijska zajednica iz sebe kao dar Bogu pruža i u duhu prinosi. Vrlo je stoga važno da se to prvo značenje euharistije, u strogom smislu, očituje i osjećajima i činima vjernika. Za to je potrebna darovna procesija koju je uspostavila najnovija liturgijska obnova...” (hrvatski prijevod, KS, *Dokumenti* 58, Zagreb 1980, str. 20–21.

31 DUDA B., *U uskrsnom oslobođenju čovjeka sudjeluje sve stvorenje*, u *Glas Koncila*, 1979, br. 8, str. 1 i 4.

32 JUNGMANN, *Missarum sollemnia*, II, 200–202. KNI EWALD D., *Liturgika*, Zagreb 1937, str. 254–255.

nego je nadasve štovanje same božanske darežljivosti i dobrote, a u isto vrijeme ono je i milosrdna i otkupiteljska preobrazba svijeta u srcu čovjeka.”

17. U misu se tako slijeva i uvire – kao što iz nje, vidjet ćemo, i izvire (v. br. 21. 1.) – *sav čovjekov pojedinačni i udruženi rad*, a nadasve svaka druga djelatnost Crkve (usp. SC 9 i 10). U dobro euharistiju privodi svakolika pastoralna djelatnost: dobra krsna, potvrdna, ženidbena pouka; sva katehizacija i evangelizacija; sve propovijedanje i pastoral bolesnih i prikraćenih; susreti sa svim razinama vjernika, neopredijeljenih i nevjernika; rad u sredstvima društvenoga priopćavanja; sav karitas, a ponajpače sve trpljenje udova Kristovih...

Sveti darovi, prije no što će označavati Tijelo i Krv Kristovu, već označuju nas same, „sve naše trude i pute, naš život i smrt”, kako veli stara zagrebačka blagoslovna molitva. I tako, po tim darovima – u svetoj pretvorbi i pričesti – mi postajemo Tijelo Kristovo, „krv njegove Krvi, meso njegova Tijela”. Postajemo Kristu „susomoi kao sunaimoi”, kako je rekao Ćiril Jeruzalemski, to jest „concorporei et consanguinei”, njegovi, tjelesni i krvni srodnici, kako piše na velikom oltaru na Svetim Gorama nad Sutlom.

18. 1. Vrhunac euharistije je *pretvorbena posvećenje*. Tim se činom intenzivno, u trenu – misterijski, dakako – događa i posadašnjuje posljednja večera sa svim svojim značenjem na koje smo već upozorili (t. 2). Tu nastaje euharistija kao sakrament-žrtva – sakrament-pričest – sakrament-prisutnost. U taj se čas, u taj događaj slijeva sav dosadašnji i odsadašnji čin mise. Osobito se najtješnje sjedinjuje ovaj čas sa susljednim pričesnim. Pričest je svakako – uz pretvorbenu posvetu – integralni dio euharistije-mise.

Krist sada ponajpače preuzima – u kruhu i vinu – svu sabranu Božju obitelj da je zajedno sa sobom-žrtvom prikaže kao poklonstvenu i proslavnu sužrtvu svome nebeskom Ocu. A plod je toga zajedničkog čina Krista i Crkve: da se svi mi „kao pričesnici ove žrtve napunimo svakim nebeskim blagoslovom i milošću” (prva euharistijska molitva).

18. 2. Tu na neki način prestaje naš „čin” da bismo se sasvim otvorili „činu” Kristovu te nas on posve obuzme da „u Kristu postanemo jedno tijelo i jedan duh” (treća euharistijska molitva). Do ovoga je časa Crkva nekako „činila” euharistiju da sada euharistija „čini” Crkvu.

Tu je mjesto da navedemo važan stavak iz Papina apostolskog pisma *Coenae Dominicae*, br. 4, o Crkvi koja je nastala na posljednjoj večeri i uvijek se obnavlja u spomen-činu te večere: „Crkva je osnovana kao nova zajednica Božjega naroda, sazdana u apostolskoj zajednici one Dvanaestorice koji su na posljednjoj večeri postali dionici Tijela i Krvi Gospodnje pod prilikama kruha i vina (...) Izvršujući njegovu zapovijed, oni su po prvi puta ušli u sakramentalno zajedništvo sa Sinom Božjim, zajedništvo koje je zalag vječnoga života. Od toga časa pa do kraja vremena Crkva se izgrađuje istim zajedništvom sa Božjim Sinom koje je zalag vječnog Uskrsa.”

To je, dakle, trenutak Kristove i naše Pashe. Slavimo njegov prijelaz k Ocu i doživljavamo svoj prijelaz k njemu, u njega.

19. 1. Time dotičemo završni „čin“ Crkve u euharistiji, koji je ujedno i „čin“ Krista prema njoj, a to je *koinonia-communio-zajedništvo-pričest*. Riječ *pričest* kao da je dugotrajnom upotrebom izgubila na jedrini i svoj dimenziji biblijske riječi *koinonia-communio*. Svakako joj treba vratiti, uz njezino individualno i kristološko značenje, sav eklezijalni smisao i trinitarnu dimenziju. Na to upozoruje i papa Ivan Pavao II. kada u netom navedenom stavku *Coenae Dominicae* nastavlja: „Kao učitelji i čuvari spasonosne istine o euharistiji – nagovara Papa biskupe – valja da uvijek i posvuda čuvamo to značenje i taj *smisao sakramentalnog susretanja i prijateljavanja s Kristom*. Upravo taj susret i prijateljstvo sačinjavaju samu suštinu euharistijskog štovanja. Smisao te istine ni najmanje ne umanjuje nego naprotiv olakšava euharistijski značaj *duhovnog zblžavanja i drugovanja među ljudima* koji sudjeluju u žrtvi koja im potom u pričesti postaje gozdom. To *zblžavanje i drugovanje* – s Kristom i s ljudima (istakao BD) – kojemu je praslukom onaj skup apostola oko Krista za vrijeme posljednje večere, izražavaju i ostvaruju Crkvu.”

19. 2. Time nam je dana – recimo tako, možda manje sretno – i horizontala i vertikalna pričesnog događaja.

Pričest nije samo individualni događaj naročite povezanosti s Kristom. Ona treba da se propovijeda i živi u svoj kristocentričnosti, ali i eklezijalnosti i trinitarnosti. Treba je promatrati i u svjetlu prisposode o trsu i lozi (Iv 15), ali i u svjetlu upozorenja o daru koji treba ostaviti pred oltarom i najprije se pomiriti s bratom (Mt 5, 24). A ne smijemo smetnuti s uma ni sve trinitarne relacije u koje nas stavlja združenje s Kristom po testamentarnim riječima Isusovih oproštajnih besjeda (Iv 13 do 17). Naš „sentire cum Ecclesia”, to jest da osjećamo s Crkvom i stoga se osjećamo baš Crkvom te suosjećamo sa svakim svojim bratom, treba da počne i svrši dobrim pričješćivanjem. A tako i naš život „s Kristom skriven u Bogu” (Kol 3,3).

15. 3. Pričest nas stavlja u najtješnju zajednicu s Gospodinom Isusom, umrlim i uskrslim, sada zdesna Ocu ustoličenim te trajno djelatnim u Crkvi i u nama, osobito po svom Duhu. No pričest nas ne stavlja u suodnos samo s njime kao njime, nego – s Kristom cijelim, kako bi rekao Augustin.³³ A taj „cijeli Krist” ili „Christus totus” jest Krist Gospodin i sva njegova Crkva, svaki njegov i naš brat, u smislu završne prisposode o posljednjem sudu u Mt 25. Na to se po naravi stvari nadovezuje sva pojedinačna i udružena *dobrotvornost*, karitasa u Crkvi i Crkve naspram svijetu.

20. No prije recimo barem riječ i o čašćenju i klanjanju presvetom Sakramentu izvan mise. Euharistija je i kao sakrament-prisutnost („sacramentum in facto esse”) u najtješnjem odnosu s euharistijom-misom i s misterijem Crkve. „Jasno je – piše kard. Šeper³⁴ – da euharistija postaje simbolom Crkve kao jednog Tijela

33 Poznate su njegove riječi: „Prelazimo u ono što primamo”, primajući Tijelo Kristovo (euharistijsko, postajemo Tijelo njegovo (mistično). Sličnu riječ nalazimo i u sv. Leona (navodi je Koncil u LG 26. bilj. 55): „Sudjelovanje u Kristovu tijelu i krvi ne čini drugo nego da prelazimo u ono što primamo.”

34 ŠEPER kard. F., *Današnji čovjek i euharistija*, u *Svesci*, br. 1 (1967), str. 22–27, navedeno mjesto na str. 25c.

u Kristu također poslije svete mise. Svete čestice koje se čuvaju u svetohraništu uvijek ostaju također našim misterijem: „mysterium nostrum” – kako reče Augustin – i tamo je na jedan otajstven način prisutna u Kristu čitave Crkve.”

21. 1. Napokon, iz „čina” euharistije, napose iz pričesti proistječe i *sve i svako dobro djelo Crkve*. Kratak koncilski stavak, sažet doduše, ali prevažan čitamo u *Presbyterorum ordinis*, br. 6e: „Ovo je slavljenje iskreno i potpuno kad vodi kako do različitih djela ljubavi i uzajamnog pomaganja tako i do misijske djelatnosti i različitih oblika kršćanskog svjedočenja.”

U „činu” euharistije Crkva se, rekli bismo, iznova aktivizira u najizvršnijem značenju te riječi. Ona tu kao Pavao pred Damaskom pita: „Gospodine, što mi je činiti?” Ona tu prima nadahnuća i ohrabrenja te radosno kreće na posao Božji. To je sretnom intuicijom izrazila Majka Terezija: „Naša ura klanjanja pred euharistijom pretvara se u ‘uru služenja’ našim siromasima. Naša bi euharistija bila nepotpuna kada ne bi vodila tome da s puno ljubavi služimo siromasima.”

Klasičan misni otpust smijemo doživljavati i kao Kristov mandat na Maslinskoj gori, kao Kristovo poslanje učenika u svijet. To je poruka negdašnjega zagrebačkog obreda koji je u svečane dane ovako otpuštao narod: „Ite, benedicti, in viam salutis – Podite, blagoslovljeni, na putove spasenja...!”

21. 2. U tom smislu čitamo u apostolskom pismu *Coenae Dominicae*: „Ako se kršćanski život sastoji u izvršavanju najveće zapovijedi, to jest ljubavi prema Bogu i bližnjemu, ta ljubav ima svoj izvor upravo u ovom svetom Sakramentu koji se ponajčešće naziva Sakramentom ljubavi. Euharistija tu Ljubav označuje, ona tu ljubav podsjeća, ona tu ljubav ponazočuje i u isto je vrijeme ostvaruje” (br. 5). I malo dalje: „Euharistija nas temeljitije odgaja u toj ljubavi. Ona nam jasno pokazuje koliko je u Božjim očima vrijedan svaki čovjek, naš brat i sestra. Ako je naše euharistijsko štovanje autentično, onda po njemu mora rasti u nama svijest o dostojanstvu svakoga čovjeka. Svijest o tom dostojanstvu postaje najdublji motiv našeg odnosa prema bližnjemu...” (br. 6).

ZAGLAVAK

Iz ovakve euharistije-mise – neću reći „doživljene i proživljene” (jer to može zvučati kao usiljeno psihologiziranje) nego – iz ovako u č i n j e n e euharistije, koja je č i n Krista i svega Božjega naroda, *treba poći na djela ljubavi*.³⁵

Poput Marije, koja je nakon Anđelove blagovijesti – Bogom bremenita – pohitijela u Gorje da ljudima bude „službenica Božja”, i mi treba da s euharistije pođemo na djela ljubavi.

Jeste li kada promatrali kako Božji narod – sav ozaren, Duhom ozračen – izlazi iz crkve, radosno se zadržava u okolišu, vraća kućama? Kako je lijep u nas bio pozdrav misara povratnika s mise ukućanima: „Bog vam dao dijela svete mise!”

35 Usp. RAHNER K., *Prisutnost Kristova u liturgijskoj zajednici*, u *Svesci* 14, 1969, str. 10b, posljednji odlomak.

Takvi bismo trebali da se vraćamo s mise u svagdašnjicu, kao bogonosci. „Dominicum egi”, Gospodnji sam spomen tvorio, rekli su ponosno na sudu kartaški mučenici.

I ako bi naši euharistijski sastanci trebali nešto značiti ljudima s kojima živimo i radimo, susrećemo se i družimo, ako bi trebali nešto zračiti u svu našu zajedničku svagdašnjicu, onda je to ona v a z m e n a n a d a koju u euharistiji dva puta poklikom ispovijedamo: „Tvoj slavni dolazak iščekujemo!” pa stoga i živimo i radimo „čekajući blaženu nadu, Dolazak Spasitelja našega Isusa Krista!”

U euharistijskom druženju svaki se puta iznova u nama budi nada u novi, bolji i Božji svijet. To je ona nada o kojoj pjeva Psalam 84:

„Blaženi koji prebivaju u Domu tvome,
hvalec te bez prestanka.
Blažen komu je pomoć u tebi
dok se sprema na svete putove.
Prolaze li suhom dolinom,
u izvor je vode promeću (...).
Snaga im raste od časa do časa,
dok ne ugledaju Boga na Sionu.”

„Ta je nada – rekao bi Job – pohranjena u moje krilo” (Job 19,27): da ćemo te „sa svim stvorenjem, oslobođenim raspadljivosti grijeha i smrti” zauvijek „slaviti po Kristu našem Gospodinu” (Četvrta euharistijska molitva, na kraju).

Tu i takvu nadu naša suvremenost, toliko beznadna, s pravom očekuje od Isusovih vjernika, misnika i pričesnika. Ta je nada po sv. Pavlu zasadena u sve stvočenje (Rim 8,19–23). Stoga je umjesno da i po treći put spomenemo uistinu veličanstveni stavak iz *Gaudium et spes*, 38b: „Gospodin je svojim ostavio zalag te nade i popudbinu toga putovanja: sakrament vjere u kojemu se plodovi prirode što ih je čovjek (radom) uzgojio pretvaraju u Kristovo slavno tijelo i krv.” Tekst je značajniji zbog svoga konteksta: nalazi se u poglavlju *Ljudska djelatnost u svijetu* (GS 33–39), a pod neposrednim podnaslovom *Ljudska djelatnost dovedena do savršenstva u pashalnom misteriju* (GS 38) da završi u stavku *Nova zemlja i novo nebo* (GS 39).

Tako je euharistija „futurae gloriae pignus – zalag buduće slave”. Iz nje izlazimo u svoju svagdašnjicu kao graditelji – s Kristom – novog, boljeg i Božjeg svijeta. Istina, znamo da je ta izgradnja križevna. I on se mukom svojom i križem, smrću i ukopom ugradio u taj novi svijet. Ali upravo ta križevna izgradnja d a n a s – u kruhu i vinu predstavljena u misi – pripravlja naš žrtveni prinos za euharistiju s u t r a.

Tako se ostvaruje jedinstvo vjere i života, pobožnosti i rada, svetoga i svagdašnjega. Tako se ovdje u euharistiji nebo sa zemljom združuje, božansko s ljudskim povezuje. Tako se obistinjuje ona vizija svijeta koju je naznačio nekoć kard. Montini u svom prvom nadbiskupskom posjetu milanskim tvornicama: „O da se šum ovih motora združi s brujem naših orgulja, i da se dim tvorničkih dimnjaka svijee u jedan Bogu ugodan miris sa tamjanom s naših oltara.”

Jer i tu, u tvornicama, i gdje god ljudi žive i rade, trude se i tavore, na djelu su ljubavi: ta trude se za svoj boljitak i boljitak svojih obitelji i društva. I tu se uzga-

jaju oni elementi prirode koji će – u kruhu i vinu – prijeći u slavno Kristovo Tijelo i Krv.

Tu se, dakle, na svom svagdašnjem tjednom poslu peče kruh za nedjeljnu euharistiju.

NOVIJA LITERATURA O EUHARISTIJI NA HRVATSKOM JEZIKU

A) CRKVENI DOKUMENTI

1. PAPA PIO XII, *O Kristovu mističnom Tijelu*, Zagreb 1944; ponovno izdanje, ciklostilom, u zborniku *Svećenici jučer, danas, sutra*, Izdalo Bogoslovsko sjemenište, Kapitol 29, Zagreb 1978., Dok. 3, nova numeracija str. 61–122.
2. PAPA PIO XII, *Mediator Dei*, enciklika o liturgiji, 1947; hrvatski prijevod izišao najprije u *Vjesniku dakovačke biskupije*, a ponovno je izdan u istom zborniku *Svećenici jučer, danas, sutra*, Dok. 4, nova numeracija str. 125–196.
3. VATIKANSKI SABOR II., *Dokumenti*, Latinski i hrvatski, Izdanje KS, Zagreb 1970. i 1980.
4. PAPA PAVAO VI., *Otajstvo vjere*, Izdanje KS, *Dokumenti 59*, Zagreb 1980.
5. SVETA KONGREGACIJA OBREDA, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, Izdanje KS, *Dokumenti 59*, Zagreb 1980².
6. PAPA IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, Izdanje KS, *Dokumenti 58*, Zagreb 1980., str. 63–69.
7. PAPA IVAN PAVAO II., *Večera Gospodnja*, Izdanje KS, *Dokumenti 58*, Zagreb 1980.
8. SVETA KONGREGACIJA ZA SAKRAMENTE I BOGOŠTOVLJE, *Neprocjenjivi dar*, Izdanje KS, *Dokumenti 58*, Zagreb 1980.
9. *Rimski misal ... pape Pavla VI*, Izdanje KS, Zagreb 1980², *Opća uredba*, str. 11–43.
10. RIMSKI OBREDNIK, *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise*, Izdanje KS, Zagreb 1974.

B) PREVEDENA DJELA I ČLANCI

11. LÉON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb 1969. i 1980., *Euharistija*, str. 237–247.
12. GELINEAU J., *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, KS, Zagreb 1973. Preveli Marijan Grgić i Josip Kolanović.
13. *Novi katekizam. Poruka vjere za odrasle*, Izdanje Stvarnosti, Zagreb 1970., 193–201, 393–409, (40–41), (42–49).
14. *Kristova nauka*. Katolički katekizam za odrasle, s engleskog preveo Josip Weissgerber. Izdalo Knjiž. društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1979., str. 345–360.
15. RAHNER K., *Prisutnost Kristova u liturgijskoj zajednici*, *Svesci 14* (1969), 7–10.
16. DE BACIOCCI J., *Euharistija u suvremenom katolicizmu*, *Svesci 17–18* (1970), 51–57.
18. *Euharistija, Isus Krist – razmoljeni kruh za novi svijet*, hrv. prijevod za animaciju 41. euharistijskog međunarodnog kongresa u Lurdu 1981. (franc. izdanje *Fêtes et Saisons*), Izdala KS, Zagreb 1981.

C) HRVATSKA LITERATURA

Liturgijska, pa onda i euharistijska tematika nazočna je osobito na prvim teološko-pastoralnim tjednima, tada liturgijskim tečajevima, osobito u tri zbornika tih tečajeva: *Zajednička žrtva*, Zbornik liturgijskog tečaja I, Makarska 1963.; *Božja riječ zajednici*, Zbornik liturgijskog tečaja II., Zagreb 1963.; *Liturgijska obnova zajednice*, Zbornik liturgijskog tečaja III., Zagreb 1964.

Poslije će srodna tematika zauzimati više teološko-pastoralnih tjedana u izdanju *Bogoslovske smotre: Dan Gospodnji*, BS 40 (1970); *Svećenik*, BS 41 (1971); *Molitva*, BS 43 (1973).

Neke članke iz tih zbornika i ostala navodim daljnjim susljednim redom.

19. DEVETAK V., *Nedjeljno euharistijsko slavlje*, KS, Zagreb 1974.
20. BENVIN A., *Nedjelja kao dan euharistije kroz povijest i danas*, BS 40 (1970) 14–26.
21. ISTI, *Molitva vjernih Ecclesiae peregrinantis*, BS 43 (1973), 100–112.
22. DUDA B., *Apostolsko djelo kao bogoslužje*, BS 33 (1963), 81–91.
23. ISTI, *De praesentia Domini in communitate cultus*, u *Acta Congressus internationalis de Theologia Concilii Vaticani II*, Roma 1968., 283–294.
24. ISTI, *Kristovo svećeništvo prema poslanici Hebrejima*, BS 41 (1971), 44–53 (osobito u zaključku).
25. KOLANOVIĆ J., *Euharistija kao memorijal, spomen-čin*, BS 38 (1968), 302–319.
26. OBLAK M., *O općim načelima obnove i promicanja svetog bogoslužja*, zbornik *Liturgijska obnova zajednice*, str. 36–51.
27. PICHLER A., *Načela o sudjelovanju vjernika u svetoj misi*, zbornik *Zajednička žrtva*, str. 10–21.
28. ISTI, *Mistagoška propovijed*, zbornik *Riječ Božja zajednici*, 165–178.
29. ISTI, *Od saborske sheme do liturgijske konstitucije*, zbornik *Liturgijska obnova zajednice*, 13–24.
30. ISTI, *Uvod i prva dva dijela prvog poglavlja liturgijske konstitucije*, u istom zborniku, 25–35.
31. RADIĆ J., *Sudjelovanje zajednice vjernika u misnoj liturgiji*, zbornik *Zajednička žrtva*, str. 55–63.
32. RAVBAR B., *Euharistija, žrtva Božjeg naroda*, u *Služba Božja* 20 (1980) 329–348.
33. REBIĆ A., *Uloga i značenje Euharistije u prvoj Crkvi*, BS 44 (1974) 537–560.
34. ISTI, *Pasha i pashalna večera kao pralik Euharistije*, BS 45 (1975) 19–22.
35. ŠAGI-BUNIĆ T. J., *Na sastanak s Kristom u Ali drugog puta nema*, Zagreb 1972., KS, str. 40–45.
36. ISTI, *Duh i temeljne linije upute „Euharistijski misterij”*, pogovor u nizu *Dokumenti 5*, tada Izdanje Hrv. knjiž. društva sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1967., str. 45–56.
37. ISTI, *Prema službenom hrvatskom prijevodu Rimskog kanona, Svesci 6*, nutarnja numeracija.
38. ISTI, *Crkva moliteljica u euharistijskoj molitvi*, BS 43 (1973), 85–99.
39. ŠEPER F., *Radioporuka ... učesnicima liturgijsko-pastoralnog tečaja* (18. II. 1964.), zbornik *Liturgijska obnova zajednice*, str. 9–11.
40. ISTI, *Današnji čovjek i euharistija*, Svesci 1 (1967), 22–27.

41. TADIĆ V., *Euharistija, gozba kršćanske zajednice*, u *Služba Božja* 20 (1980), 349–356.

Ovaj popis literature nije iscrpan. Osim na spomenutim zbornicima temelji se uglavnom na *Svescima i Bogoslovskoj smotri*. Treba ga upotpuniti iz drugih časopisa.

SUMMARIUM

Auctor praesertim Institutioni generali Missalis Romani Pauli VI. necnon literis apostolicis Joannis Pauli II Coenae Dominicae innititur. Textus autem praecipuus illi est quem legimus in Sacrosanctum Concilium num. 26: „Actiones liturgicae... sunt ... celebrationes Ecclesiae... Quare ad universum Corpus Ecclesiae pertinent...” – In quibusdam punctis huius doctrinae, quae tam magni momenti est cum pro actione pastoralis tum pro vita spirituali, Auctor magis insistit. Praeprimis tota actio Christi, quae insimul est actio discipulorum, in ultima Coena prae oculis habenda est cum sermo est de ultimae Coenae in Eucharistia repraesentatione (num. 2–4). Magni momenti iam est ipsa populi Dei ad Eucharistiam congregatio (num. 5–8) Ecclesia ad Eucharistiam congregata est Ecclesia ad precem collecta (num. 9–12 et 14). Illa insuper congregatur tamquam discipula Verbi Dei (num. 13). Momentum quoque effertur confessionis fidei (num. 14). Fusius atque penitius examinatur actio Ecclesiae in ipsis donis eucharisticis afferendis (num. 15), ubi praesertim effertur valor eucharisticus laboris humani universim (num. 17), et speciatim cosmicus valor Eucharistiae (praesertim iuxta Gaudium et spes 38b) (num. 16). Quid consecratio conversiva in hoc rerum contextu efficit, evolvit num. 18; quidque koinonia-communio significat, subsequens num. 19 dicit. Efferuntur aspectus ecclesiales, non tantum individuales, et insimul christocentrici ac trinitarii communionis. Breviter tangitur cultus Eucharistiae in statu permanenti (num. 20). Demum Eucharistia tamquam fons totius activitatis Ecclesiae consideratur (num. 21). In conclusione de spe, quae ex Eucharistia radiat, deque visione paschali quae exinde pro sorte totius humanitatis et universi exurgit, sermo est. Sic visio unitaria totius vitae et activitatis hominis christiani quae ex Eucharistia profluit, exhibetur.